

Λαμπρίνα Ιωάννου 2014

Η Πτώση:
αναπαριστώντας την
αφήγηση των ενοχών

Η ΠΤΩΣΗ: ΑΝΑΠΑΡΙΣΤΩΝΤΑΣ ΤΗΝ ΑΦΗΓΗΣΗ ΤΩΝ ΕΝΟΧΩΝ

Λαμπρίνα Ιωάννου

Περίληψη

Η μελέτη εξετάζει την αναπαράσταση της αφήγησης των ενοχών σε δύο ελληνικές μεταφράσεις (1974, 2010) του μυθιστορήματος η *Πτώση* του Αλμπέρ Καμύ (1956). Τα ευρήματα δείχνουν ότι τα κείμενα υποδοχής προσεγγίζουν διαφορετικά την αναπαράσταση της έννοιας των ενοχών. Μεταξύ άλλων, ο μεταφραστής του ΚΥ1 επικεντρώνεται στην ανάδειξη της θρησκευτικής συνείδησης και της κοινωνικής υποκρισίας ενώ ο μεταφραστής του ΚΥ2 εναρμονίζει την αναπαράσταση της αφήγησης των ενοχών με την σύγχρονη κοινωνική πραγματικότητα και αυξάνει τις αναφορές στη νομική οπτική. Τα συναισθήματα και οι αξίες που κατέχουν σημαντική θέση στις εν λόγω εκδοχές συνάδουν με την αντίληψη των μεταφραστών σχετικά με τις βαθύτερες πολιτισμικές πτυχές κατά τη χρονική περίοδο της μετάφρασης. Επίσης, είναι αναμενόμενο οι μεταφραστές να προσεγγίζουν κριτικά τις αφηγήσεις που πριμοδοτούν στις εκδοχές τους. Η έξξη, το πεδίο και το πολιτισμικό κεφάλαιο φαίνεται να προκάλεσαν μεταβολή των τάσεων στην αναπαράσταση των ταυτοτήτων στις δύο ελληνικές εκδοχές της *Πτώσης*.

Λέξεις-κλειδιά

Αναπαράσταση, ενοχές, κοινωνική υποκρισία, μετάνοια, νομικό επάγγελμα, θρησκευτική συνείδηση, εξομολόγηση, πτώση.

1. Το έργο και η σημασία του

Η *Πτώση* (1956) του Αλμπέρ Καμύ (1913-1960), ένα από τα πιο αποφθεγματικά και εμβληματικά έργα του συγγραφέα, είναι η συγκλονιστική εξομολόγηση του Ζαν Μπατίστ Κλαμάνς, ενός επιτυχημένου

Παριζιάνου πλούσιου δικηγόρου, ο οποίος υποστηρίζει ότι είναι ικανοποιημένος κατ' αρχήν από τον εαυτό του, την επαγγελματική του σταδιοδρομία, τη ζωή και την ηθική του ανωτερότητα, κρίνει τους άλλους με αξιοσημείωτη υποκρισία και ψεύτικη συμπόνια για τη δυστυχία τους, τρέφοντας έτσι αστική ματαιοδοξία του. Ωστόσο, το σαθρό του οικοδόμημα θα καταρρεύσει όταν ο μέχρι πρότινος τόσο ελεήμων και αλτρουιστής, ο υπερασπιστής των ορφανών και των χηρών, θα αφήσει μια νεαρή γυναίκα να πέσει στα νερά του Σηκουάνα, χωρίς να προσπαθήσει να τη σώσει. Αυτό το τραγικό γεγονός υπήρξε η αρχή της πτώσης του· μιας πτώσης κοινωνικής, πνευματικής και ηθικής, καθώς ο ήρωας συνειδητοποιεί τη ματαιότητα των προηγούμενων πράξεών του και εγκαταλείπει το Παρίσι αυτοεξόριστος στο Άμστερνταμ, συλλογιζόμενος τα λάθη του και να αναζητώντας το πραγματικό νόημα της ζωής. Η πλοκή του μυθιστορήματος χωρίζεται σε έξι κεφάλαια που έχουν ως εξής.

Σε κάποιο μπαρ στο Άμστερνταμ, το «Μέξικο Σίτι», ο Ζαν Μπατίστ Κλαμάνς συναντά ένα μυστηριώδη ξένο στον οποίο εξομολογείται γεγονότα της ζωής του πριν από το τραγικό συμβάν που έγινε η αιτία της πτώσης του. Στο Άμστερνταμ, όπου εγκαταστάθηκε μετά την αυτοκτονία της νεαρής γυναίκας στη γέφυρα του Σηκουάνα, βιώνει μια εσωτερική αλλαγή, η συνειδησή του αφυπνίζεται και αναζητά μετάνοια για τις πράξεις του. Από ευνόημο πολίτη και πρώην επιτυχημένο δικηγόρο μετατρέπεται σε «δικαστή-μετανοητή», παρατηρητή των άλλων, στοχαστή της ανθρώπινης ατιμίας σε κακόφημα μπαρ του Άμστερνταμ, όπου ομολογεί τις αμαρτίες του στον άγνωστο συνομιλητή του. Πρόθεση του ήρωα είναι να στηλιτεύσει τις αδικίες και την κοινωνική υποκρισία της αστικής τάξης της εποχής του, αφυπνίζοντας μέσω του μακρύ μονολόγου του τη συνείδηση των συνομιλητών του για να μπορέσουν να συνειδητοποιήσουν τα λάθη τους. Έτσι, εκτός από το ρόλο του δικαστή, ο ίδιος αναλαμβάνει και αυτόν του προφήτη -δείτε το συσχετισμό με το όνομά του Jean Baptiste=Ιωάννης ο Βαπτιστής, Clamence=από το λατινικό Vox clamans in deserto=φωνή βοώντος εν τη ερήμω (Wikipedia, online). Ο άγνωστος συνομιλητής δεν παίρνει το λόγο κατά τη διάρκεια της αφήγησης, καθώς ο ήρωας μιλά ακατάπαυστα για τον εαυτό του χωρίς

να αποζητά την συμπάθεια ή τον έπαινο, γεγονός που υποδηλώνει ένα βασικό χαρακτηριστικό της αστικής τάξης της εποχής του, δηλαδή τον ατομικισμό και την υποκρισία. Η αυτοκτονία της γυναίκας κάνει τον μέχρι πρότινος νεαρό και επιτυχημένο δικηγόρο Ζαν Μπατίστ Κλαμάνς να συνειδητοποιήσει ότι ο κανόνας της μέχρι τότε ζωής του ήταν αδιαφορία του για τους άλλους. Η αποκάλυψη αυτή τον αναστατώνει βαθιά, οδηγώντας τον στην κατάθλιψη και την απομόνωση· η μόνη θεραπεία για την μοναξιά του φαίνεται να είναι το αλκοόλ και διάφορες καταχρήσεις. Σκοπός του Καμύ ήταν να καταδείξει την καθολική σημασία της πτώσης, αντικατοπτρίζοντας την πτώση ενός ολόκληρου κόσμου που βασίζεται σε ψεύτικες αξίες και σε μια υποκριτική ηθική.

Η *Πτώση* αποτελεί το τελευταίο μέρος της υποθετικής τριλογίας μυθιστορημάτων του Καμύ στην οποία ο συγγραφέας οφείλει τη φήμη του, τον *Ξένο* και την *Πανούκλα*. Τα εν λόγω έργα τον καθιέρωσαν ως έναν από τους επιφανέστερους συγγραφείς του 20ου αιώνα, γεγονός που επιβεβαιώνεται όταν έλαβε το βραβείο Νόμπελ το 1957.

Η *Πτώση* και το έργο του Καμύ εν γένει, έγινε ευρέως αποδεκτό από το κοινό, με εκατομμύρια πωλήσεις και αμέτρητες μεταφορές στο θέατρο, τον κινηματογράφο και την τέχνη γενικότερα, γεγονός που μαρτυρά την επίδραση του έργου του. Η *Πτώση*, ένα κλασικό έργο οικουμενικής αξίας, η εξομολόγηση ή θεατρικός μονόλογος του «δικαστή-μετανοητή» Ζαν-Μπατίστ Κλαμάνς, συχνά ωθεί τον αναγνώστη να ταυτιστεί με τον ήρωα καθώς αποτελεί την εξομολόγηση ενός μέσου αστού. Ο Καμύ καταδικάζει την υποκρισία και την σήψη της αστικής τάξης του καιρού του, τον εγωκεντρισμό, τις ιδεολογίες, τις θρησκείες και κάθε επίπλαστη μορφή ελευθερίας.

Τα βασικά θέματα του έργου σχετίζονται την έννοια των ενοχών, της κοινωνικής υποκρισίας, της θρησκευτικής συνείδησης και του κύρους του δικηγορικού επαγγέλματος. Άλλα θέματα που τίθενται στο έργο είναι η δικαιοσύνη, η ενοχή, η ελευθερία, ο εγκλεισμός, η αθωότητα, η αλήθεια και η θνητότητα και τέλος η φιλοσοφία του παραλόγου. Στόχος της μελέτης είναι να εξετάσει την αναπαράσταση των εν λόγω θεμάτων μέσω γλωσσικών μηχανισμών που χρησιμοποιούνται στις ελληνικές εκδοχές του κειμένου υποδοχής στην ελληνική. Τα δεδομένα της έρευνας αντλήθηκαν από τις εξής πηγές:

- KY1 ΑΛΜΠΕΡ ΚΑΜΥ, *Η Πτώση*, Αθήνα: Εκδόσεις Άγκυρα, 1974, Μτφρ. Λεάνδρος Πολενάκης.
- KY2 ΑΛΜΠΕΡ ΚΑΜΥ, *Η Πτώση*, Αθήνα: Εκδόσεις Καστανιώτη (Συλλογή Βραβεία Νόμπελ) 2010, Μτφρ. Νίκη Καρακίτσου – Ντουζέ & Μαρία Κασαμπαλόγλου – Ρομπλέν.

2. Η αναπαράσταση της αφήγησης των ενοχών

Το θέμα των ενοχών κατέχει εξέχουσα θέση στο έργο του Καμύ. Ενοχή είναι η «κατάσταση διάπραξης ενός αδικήματος, εγκλήματος, παράβασης, σφάλματος που αντιτίθεται στην ηθική ή το ποινικό δικαίωμα»¹. Το ερώτημα που προκύπτει είναι το πώς οι δύο ελληνικές εκδοχές του μυθιστορημάτων «κατασκευάζουν» την ηθική ή νομική πλευρά της αδικίας. Θα μπορούσαν οι βαθιές αλλαγές που υπέστη η ελληνική κοινωνία στα σαράντα χρόνια που μεσολαβούν μεταξύ των μεταφράσεων να επηρεάσουν τον τρόπο με τον οποίο αντιλαμβάνομαστε και κατασκευάζουμε τις αναπαραστάσεις των ενοχών; Και εν πάση περιπτώσει, με ποιο τρόπο διαφέρουν οι δύο εκδοχές στην προσπάθειά τους να διαμορφώσουν το συναισθηματικό αυτό;

Στο παράδειγμα 1, όπου ο ήρωας συστήνεται στον σιωπηλό συνομιλητή του, φαίνεται να υπάρχει μεταβολή στον τρόπο αναπαράστασης της ταυτότητάς του, δηλαδή στον τρόπο με τον οποίο οι δύο ελληνικές εκδοχές αποδίδουν τη λέξη *repentant* (μετανοητής). Η επιλογή *δικαστής-μετανοητής* στο KY2 αποτελεί κατά λέξη μετάφραση του *juge-repentant* του ΚΑ, σε σύγκριση με την επιλογή *δικαστής-κατάδικος* του KY1. Η επιλογή του KY2 παραπέμπει σε μια πιο εσωτερική, προσωπική διαδικασία ταυτοποίησης των ενοχών, που βρίσκεται εγγύτερα στην έννοια της μετάνοιας, σε αντίθεση με την του KY1 *κατάδικος*, που περιέχει σαφή αναφορά στο δικηγορικό επάγγελμα και δεν υπονοεί αναγκαστικά μετάνοια. Η κατάσταση είναι μάλλον μη αναστρέψιμη στο KY1, υποθέτοντας ότι ο κατάδικος έχει κρίνει τον εαυτό του ως ένοχο στην συνείδησή του.

Παράδειγμα 1

ΚΑ Si vous voulez le savoir, j'étais avocat avant de venir ici

¹ Dictionary.com online

Maintenant, je suis juge-pénitent. (σ. 10)

(Αν θέλετε να ξέρετε, ήμουν δικηγόρος πριν έρθω εδώ. Τώρα, είμαι δικαστής-μετανοητής.)

KY1 Αν θέλετε να μάθετε, προτού να έρθω εδώ ήμουν δικηγόρος. Τώρα είμαι Δικαστής-κατάδικος. (σ. 12)

KY2 Αν θέλετε να ξέρετε ήμουν δικηγόρος πριν έρθω εδώ. Τώρα είμαι δικαστής-μετανοητής. (σ. 8)

Η μεταβολή στην αναπαράσταση των ενοχών είναι εμφανής στο ακόλουθο παράδειγμα με την απόδοση *ανεξήγητους πόνους* του KY2: ο ήρωας βασανίζεται από τύψεις διότι άφησε μια νεαρή γυναίκα να πνιγεί μένοντας αδρανής. Αντιθέτως, η επιλογή του KY1 *για παράξενη θλίψη* δεν υπονοεί μαρτύριο στην συνείδηση του ήρωα.

Παράδειγμα 2

KA Ou vous l’y abandonnez et les plongeurs rentrés laissent parfois d’étranges courbatures. (σ. 13)

(*Η τον εγκαταλείπετε εκεί και οι βουτιές που επανέρχονται αφήνουν ενίοτε παράξενους πόνους.*)

KY1 Ή προσπερνάτε και η βουτιά που καταπνίζατε, αφήνει μέσα σας μια *παράξενη θλίψη*. (σ. 18)

KY2 Ή τον εγκαταλείπετε στην τύχη του και τότε η βουτιά που δεν κάνατε σας προκαλεί πότε πότε *ανεξήγητους πόνους*. (σ. 12)

Ομοίως, η απόδοση *να υποφέρουμε περισσότερο* στο KY2 είναι πιο έντονη και συναισθηματικά φορτισμένη από την απόδοση του KY1 *μας κοστίζει πολύ*, δηλώνοντας έτσι ενοχές και μια επώδυνη διαδικασία εσωστρέφειας συμφώνως προς τον ατομικισμό της σύγχρονης κοινωνίας.

Παράδειγμα 3

KA Nous souffririons trop de leur indifférence. (σ. 45)
(*Θα υποφέραμε πάρα πολύ από την αδιαφορία τους.*)

KY1 Η αδιαφορία τους μας *κοστίζει πολύ*. (σ. 61)

KY2 Η αδιαφορία των ανθρώπων θα μας έκανε *να υποφέρουμε*

περισσότερο. (σ. 47)

Στο παρακάτω παράδειγμα, διαφαίνεται μια παρόμοια μεταβολή στην αναπαράσταση των ενοχών. Η επιλογή του ΚΥ2 αυτοκατηγορείσαι ακολουθεί πιστά το πρωτότυπο υπονοώντας μια διαδικασία επίρριψης ευθυνών στον εαυτό του: ο ήρωας νιώθει ενοχές και κατηγορεί τον εαυτό του για τις πράξεις του. Στο ΚΥ1 ο ήρωας υποθέτει ότι κάποιος άλλος τον κατηγορεί δημιουργώντας συνειρμούς δικαστικού περιβάλλοντος, καθώς μοιάζει το υποκείμενο να παραπέμπεται σε δίκη. Αντίθετα, στο ΚΥ2 η 'αυτοκατηγορία' υποδηλώνει μια εσωτερική, προσωπική διαδικασία απόδοσης ευθυνών. Η ερμηνεία αυτή ενδεχομένως υπαγορεύεται από μια μεταβολή των κοινωνικών συνθηκών της εποχής.

Παράδειγμα 4

- ΚΑ Il faut s'accuser d'une certaine manière, qu'il m'a fallu beaucoup de temps pour mettre au point, et que je n'ai pas découverte avant de m'être trouvé dans l'abandon le plus complet. (σ. 57)
(*Πρέπει ν' αυτοκατηγορείσαι μ' ένα συγκεκριμένο τρόπο που μου πήρε πολύ καιρό να τελειοποιήσω και τον οποίο δεν είχα ανακαλύψει πριν βρεθώ σε πλήρη εγκατάλειψη.*)
- ΚΥ1 Βλέπετε, δεν αρκεί να βρεθεί κανείς κατηγορούμενος για να νιώσει αθώος, αλλιώς θα ήμουν ήδη ο αμνός ο άμωμος. (σ. 76)
- ΚΥ2 Πρέπει να αυτοκατηγορείσαι μ' ένα συγκεκριμένο τρόπο, που μου χρειάστηκε πολύς χρόνος για να τον τελειοποιήσω και που τον ανακάλυψα μόνο όταν βρέθηκα στην κατάσταση της ολοκληρωτικής εγκατάλειψης. (σ. 59)

Ο Πίνακας 1 συνοψίζει τις γλωσσικές επιλογές που χρησιμοποιήθηκαν για την αναπαράσταση του συναισθήματος της ενοχής στις δύο ελληνικές εκδοχές. Τα δεδομένα έδειξαν ότι το ΚΥ2 δίνει μεγαλύτερη έμφαση στην έννοια των τύψεων και του μαρτυρίου της συνείδησης σε σχέση με το ΚΥ1, το οποίο προϋποθέτει μια αρκετά εσωτερικευμένη αντίληψη κριτικής.

Πίνακας 1. Η αφήγηση των ενοχών στα παραδείγματα 1-4

	ΚΑ	ΚΥ1 (1974)	ΚΥ2 (2010)
1	<i>juge-pénitent</i>	Δικαστής-κατάδικος	δικαστής-μετανοητής
2	<i>d'étranges courbatures</i>	παράξενη θλίψη	ανεξήγητους πόνους
3	<i>Nous souffririons</i>	μας κοστίζει πολύ	να υποφέρουμε περισσότερο
4	<i>s'accuser</i>	να βρεθεί κανείς κατηγορούμενος	να αυτοκατηγορείσαι

3. Κοινωνική υποκρισία

Σύμφωνα με τον Καμύ, η υποκρισία και ο εγωκεντρισμός αποτελούσαν συνήθη χαρακτηριστικά της αστικής τάξης της εποχής του, με τον Ζαν-Μπατίστ Κλαμάνς να συνειδητοποιεί αυτές τις αξίες: αντί να νιώθουν συμπόνια για το τραγικό αυτό γεγονός της αυτοκτονίας της νεαρής γυναίκας, οι αστοί της εποχής του θα ένιωθαν ενοχές για την αδιαφορία τους. Υπό το πρόσχημα μιας ανθρωπιστικής στάσης, οι σύγχρονοι του θα διατεινονταν ότι υπερασπίζονται τις χήρες και τα ορφανά χωρίς να προβαίνουν σε πράξεις. Η υποκρισία τίθεται στο στόχαστρο του Καμύ όπως φαίνεται και από το παρακάτω παράδειγμα.

Παράδειγμα 5

- ΚΑ Μοι, μοι, μοι, voilà le refrain de *ma chère vie*, et qui s'entendait dans tous ceux que je disais. (σ. 31)
(Εγώ, εγώ, εγώ, οριστε η επωδός της αγαπημένης μου ζωής η οποία ακουγόταν σε όλα όσα έλεγα.)
- ΚΥ1 Εγώ, εγώ, εγώ, ιδού η επωδός της πολύτιμης ζωής μου, ο απόηχος όλων μου των λόγων. (σ. 41)
- ΚΥ2 Εγώ, εγώ, εγώ, αυτή ήταν η επωδός της ζωούλας μου, που την άκουγε κανείς σε όλα όσα έλεγα. (σ. 31)

Το υποκοριστικό της *ζωούλας μου* στο ΚΥ2 είναι σαρκαστικό, καθώς ο ήρωας περιπαίζει ο ίδιος τον εαυτό του με προφανή ειρωνεία. Το παράδειγμα αντανακλά τον εγωκεντρισμό της σύγχρονης αστικής τά-

ξης, με την υποκρισία να κατέχει την πλέον εξέχουσα θέση. Αντίθετα, το ΚΥ1 *πολύτιμη ζωή* υποδηλώνει την ματαιοδοξία του ήρωα, λιγότερο εύγλωττα ωστόσο σε σχέση με το ΚΥ2.

Στο παράδειγμα 6, η επιλογή *bonne* στο ΚΑ αποδίδεται στο ΚΥ1 ως *δούλα* και είναι φορέας μιας έντονα αρνητικής συνδηλώσης κατά την οποία ο Κλαμάνς συμπεριφερόταν υποτιμητικά στους άλλους, κυρίως στους κοινωνικά και οικονομικά ασθενέστερους. Στο ΚΥ2, το *bonne* αποδίδεται ως *υπηρέτρια* συμφώνως προς το σημερινό κοινωνικό πλαίσιο και περιορίζει τον αρνητικό και υποτιμητικό τόνο του πρωτοτύπου.

Παράδειγμα 6

ΚΑ Si la bonne avait l'air triste, elle empoisonnait mes journées.
(σ. 30)

(Αν η υπηρέτρια είχε λυπημένο ύφος, δηλητηρίαζε τις μέρες μου.)

ΚΥ1 Αν η δούλα είχε λυπημένο ύφος μου χαλούσε όλο το απόγευμα. (σ. 40)

ΚΥ2 Αν η υπηρέτρια είχε θλιμμένο ύφος, μου φαρμάκωνε τις μέρες μου. (σ. 30)

Στο παρακάτω παράδειγμα το *les fornicateurs* του ΚΑ αποδίδεται ως *αυτοί που μοιχεύονται* στο ΚΥ1, ενώ το ΚΥ2 το αποδίδει ως *οι συνουσιαζόμενοι*. Η επιλογή του ΚΥ1 εξηγείται με την αιτιολογία ότι η μοιχεία θεωρούνταν αδίκημα από το ποινικό δίκαιο και ήταν μια ηθικά επιλήψιμη πράξη. Στις μέρες μας, η μοιχεία είναι λιγότερο αρνητικά φορτισμένη και συνεπώς η απόδοση μοιάζει να έχει ουδετεροποιηθεί. Το ΚΥ1 μαρτυρά τη επίδραση μιας συντηρητικής κοινωνίας στην μετάφραση του έργου, με την απόδοση *μοιχεύονται*, ενώ στο ΚΥ2 επιχειρείται εξάλειψη και ουδετεροποίηση επιλογών που δημιουργούν τόσο αρνητικές συνδηλώσεις, π.χ. η επιλογή *συνουσιαζόμενοι*.

Παράδειγμα 7

ΚΑ En tous cas les lecteurs de journaux et les fornicateurs ne peuvent aller plus loin. (σ. 13)

(Σε κάθε περίπτωση οι αναγνώστες εφημερίδων και οι πόρνοι δεν

μπορούν να πάνε πιο μακριά.)

- KY1 Εν πάση περιπτώσει, αυτοί που δεν κάνουν άλλο από το να διαβάζουν εφημερίδες και να μοιχεύονται, δεν μπορούν να προχωρήσουν πιο πέρα. (σ. 17)
- KY2 Πάντως, οι αναγνώστες εφημερίδων και οι συνοσιαζόμενοι δεν μπορούν να πάνε πιο μακριά. (σ. 12)

Στο παράδειγμα 8, η απόδοση του *déshérités* ως *απόκληροι της κοινωνίας* στο KY2 δίνει έμφαση σε συνδηλώσεις κοινωνικού αποκλεισμού και περιθωριοποίησης που αποκαλύπτουν κοινωνική υποκρισία. Για μία ακόμη φορά η κοινωνική αναληγσία, η αδιαφορία της αστικής τάξης απέναντι στους αδύναμους καθίστανται περισσότερο εμφανείς στο KY2, αν και οι δύο αποδόσεις φέρουν μια αρκετά έντονη σημασία.

Παράδειγμα 8

- KA Et même *les plus déshérités* arrivent à respirer. (σ. 29)
(*Ακόμα και οι πιο απόκληροι καταφέρνουν ν' αναπνέουν.*)
- KY1 Κι οι πιο εξαθλιωμένοι ακόμη καταφέρνουν ν' αναπνέουν. (σ. 39)
- KY2 Ακόμα και οι απόκληροι της κοινωνίας καταφέρνουν ν' αναπνέουν. (σ. 29)

Στο παράδειγμα 9 η κοινωνική υποκρισία τονίζεται στο KY1 μέσω της απόδοσης *δεν συνάντησα ψυχή στο δρόμο*, όπου ο ήρωας κρύβει το σφάλμα του για το ότι δεν ενημέρωσε κανέναν για την αυτοκτονία της γυναίκας. Η απόδοση *δεν ειδοποίησα κανέναν* μοιάζει να παρουσιάζει έναν άνθρωπο λιγότερο υποκριτή, αν όχι κοινωνικά ευαίσθητοποιημένο.

Παράδειγμα 9

- KA Puis, à petits pas, sous la pluie, je m'éloignai. *Je ne préviens personne.* (σ. 43)
(*Επειτα, με μικρά βήματα, απομακρύνθηκα κάτω από τη βροχή. Δεν είδα κανέναν.*)
- KY1 Ύστερα απομακρύνθηκα, μες στη βροχή με μικρά βήματα.

Δεν συνάντησα ψυχή στο δρόμο. (σ. 58)

- KY2 Ύστερα απομακρύνθηκα, με μικρά βήματα, μες στη βροχή.
Δεν ειδοποίησα κανέναν. (σ. 44)

Στο παράδειγμα 10, η κοινωνική υποκρισία της αστικής τάξης επισημαίνεται μέσω του KY1 *όμορφο προσώπείο* σε αντίθεση με το KY2 *όμορφη εικόνα*, το οποίο υποδηλώνει υποκριτική συμπεριφορά λιγότερο αποτελεσματικά.

Παράδειγμα 10

- KA Pour exposer aux regards ce qu'il avait dans le ventre, je voulais fracturer *le beau mannequin* que je présentais en tous lieux. (σ. 56)

(Για να εκθέσω στα βλέμματα αυτό που άξιζα, ήθελα να σπάσω την όμορφη εικόνα που παρουσίαζα παντού.)

- KY1 Ήθελα να συντρίψω το όμορφο *προσώπείο* που παρουσίαζα, για ν' αποκαλύψω στο βλέμμα του κόσμου εκείνο που έκρυβα μέσα μου. (σ. 75)

- KY2 Για να εκθέσω στα μάτια του κόσμου αυτό που άξιζα, ήθελα να συντρίψω την *όμορφη εικόνα* που παρουσίαζα παντού. (σ. 57)

Στο παράδειγμα 11, η απόδοση του KY1 *κορόιδα φτωχοί* αναπαριστά αποτελεσματικότερα την επίγνωση του συγγραφέα για την κοινωνική υποκρισία, την οποία τα *κορόιδα φτωχοί* δεν είχαν συνειδητοποιήσει. Η επιλογή του KY2 *βρωμοφτωχολογιά* υποδηλώνει εμφανέστερα την κακόβουλη πρόθεση του αφηγητή, και κατ' επέκταση την υποκρισία του.

Παράδειγμα 11

- KA Je méditais [...] d'aller hurler "*sale pauvre*" sous les échafaudages où travaillaient les ouvriers. (σ. 54)

(Συλλογιζόμουν να πάω να ουρλιάξω «βρωμιάρη φτωχέ» κάτω από τις σκαλωσιές όπου δούλευαν οι εργάτες.)

- KY1 Σχεδίαζα [...] να πάω να φωνάξω «*κορόιδα φτωχοί*» στα γιαπιά όπου δούλευαν εργάτες. (σ. 73)

ΚΥ2 Σκεφτόμουν για παράδειγμα [...] να ουρλιάζω «βρωμοφτωχολογιά» κάτω από τις σκαλωσιές που δούλευαν οι οικοδόμοι. (σ. 56)

Το ΚΥ2 υποθέτει με σαφήνεια ότι οι οικονομικά ασθενέστεροι συχνά περιθωριοποιούνται κοινωνικά ή αντιμετωπίζονται με περιφρόνηση. Ο Πίνακας 2 συνοψίζει τις επιλογές του πρωτοτύπου που αποδόθηκαν διαφορετικά στις ελληνικές εκδοχές και επιτρέπουν ποικίλες συνδηλώσεις υποκρισίας. Μια έντονη επίγνωση κοινωνικής υποκρισίας είναι έκδηλη στο ΚΥ1.

Πίνακας 2. Αναπαραστάσεις της κοινωνικής υποκρισίας στα παραδείγματα 5-11

ΚΑ		ΚΥ1	ΚΥ2
5	<i>ma chère vie</i>	της πολύτιμης ζωής μου	της ζωούλας μου
6	<i>la bonne</i>	η δούλα	η υπηρέτρια
7	<i>les fornicateurs</i>	να μοιχεύονται	οι συνουσιαζόμενοι
8	<i>les plus déshérités</i>	οι πιο εξαθλιωμένοι	οι απόκληροι της κοινωνίας
9	<i>Je ne prévins personne.</i>	Δεν συνάντησα ψυχή στο δρόμο.	Δεν ειδοποίησα κανέναν.
10	<i>le beau mannequin</i>	το όμορφο πρόσωπο	την όμορφη εικόνα
11	<i>“sale pauvre”</i>	«κορόιδα φτωχοί»	«βρωμοφτωχολογιά»

4. Επαγγελματική ταυτότητα και θρησκευτική συνείδηση

Για τον Ζαν-Μπατίστ Κλαμάνς το επάγγελμα και η επιτυχημένη πορεία του σ' αυτό ήταν η πηγή της ματαιοδοξίας και της κοινωνικής του επιφάνειας. Το επάγγελμά του τού πρόσφερε πλούτο, αναγνώριση, επιτυχίες στις γυναίκες και την ευκαιρία να κρίνει τους άλλους. Συγχρόνως, του εξασφάλιζε την ικανοποίηση μιας δήθεν φιλεύσπλαχνης και γενναιοδωρης στάσης απέναντι σε χήρες και ορφανά. Η σημασία του επαγγέλματός του αποδεικνύεται από το γεγονός ότι το έργο βρίσκεται νομικών αναφορών οι οποίες προσεγγίζονται διαφορετικά στις δύο εκδοχές. Ενώ το ΚΥ2 τονίζει την νομική ορολογία, το ΚΥ1 φαίνεται να μετριάξει τις αναφορές με νομικό περιεχόμενο ενώ δίνει έμφαση στην θρησκευτική συνείδηση. Το φαινόμενο αυτό πα-

ρατηρείται στα παραδείγματα 12 και 13 όπου η επιλογή του ΚΥ1 τιμωρόνταν έρχεται σε αντίθεση με αυτή στο ΚΥ2 καταδικάζονταν. Το ίδιο ισχύει και για την επιλογή φταιχτής που αντιδιαστέλλεται με αυτή του ΚΥ2 εγκληματίας. Το προσβλητικό λεξιλόγιο φαίνεται να είναι περισσότερο ανεκτό στο ΚΥ2, όπως αυτό εκφέρεται μέσω της επιλογής του ΚΑ *les souteneurs*, η οποία αποδίδεται ως *προαγωγοί* στο ΚΥ1 σε αντιδιαστολή με το *νταβατζήδες* του ΚΥ2.

Παράδειγμα 12

- ΚΑ Si les souteneurs et les voleurs étaient toujours et partout *condamnés*, les honnêtes gens se croiraient tous et sans cesse innocents, cher monsieur. (σ. 27)
(*Αν οι προαγωγοί και οι κλέφτες καταδικάζονταν πάντα και παντού, οι έντιμοι άνθρωποι θα θεωρούσαν όλοι ακατάπαντα αθώοι, αγαπητέ κύριε.*)
- ΚΥ1 Γιατί αν οι *προαγωγοί* και οι κλέφτες *τιμωρόνταν* παντού και πάντα, φίλτατέ μου, οι τίμιοι άνθρωποι θα πίστευαν τότε τους εαυτούς τους αθώους, ομαδικά και αιώνια. (σ. 36)
- ΚΥ2 Αν οι *νταβατζήδες* και οι κλέφτες *καταδικάζονταν* παντού και πάντοτε, οι τίμιοι άνθρωποι θα πίστευαν όλοι τους πως είναι πάντα αθώοι, αγαπητέ κύριε. (σ. 27)

Παράδειγμα 13

- ΚΑ Un *maître* irascible qui voulait, hors de toute loi, assommer le *délinquant* et le mettre à genoux. (σ. 35)
(*Ένας άσπλαχνος άρχοντας που θα ήθελε πέρα από κάθε νόμο να χτυπήσει θανάσιμα τον εγκληματία και να τον γονατίσει.*)
- ΚΥ1 Ένας αδιάλλακτος αφέντης, που θα΄θελε περισσότερο από κάθε άλλο, έξω από κάθε νόμο, να εξευτελίσει τον *φταιχτή*, να τον κάνει να πέσει μπροστά στα γόνατά του. (σ. 47)
- ΚΥ2 Ένα ευέξαπτο αφεντικό που ήθελε, πέρα κι έξω από κάθε νόμο, να καταφέρει ένα χτύπημα στον *εγκληματία* και να τον γονατίσει. (σ. 36)

Εναλλακτικά, το ΚΥ1 φαίνεται πως δίνει μεγαλύτερη έμφαση στο θέμα της θρησκευτικής συνείδησης όπως γίνεται αντιληπτό από τα παραδείγματα 14 και 15. Αν και ο Καμύ είχε κατηγορηθεί για αθεΐα, το έργο του διαπνέεται από κάποια θρησκευτικότητα, ακόμη κι αν αυτή υπονοείται και δεν αναφέρεται ρητά. Παρατηρήθηκε επίσης αφθονία αναφορών στην χριστιανική θρησκεία, αποσπάσματα από τη Βίβλο, ηθικά και υπαρξιακά ερωτήματα που ταλανίζουν τον ήρωα, οι έννοιες της μεταμέλειας, της εξομολόγησης, της εξιλώσης, των ενοχών και της αθωότητας, του καλού και του κακού. Ενδεικτικό των παραπάνω είναι η επιλογή του ΚΥ1 *σαν αμαρτωλοί* σε αντιδιαστολή με την επιλογή του ΚΥ2 *να μας καταλογίσουν αδυναμίες* όπου ο αφηγητής δεν μοιάζει πεπεισμένος για την αλήθεια της πρότασης.

Παράδειγμα 14

- ΚΑ *Il faudrait d'abord que nous fussions jugés défailants.* (σ. 50)
(*Θα έπρεπε αρχικά να κριθούμε αδύναμοι.*)
- ΚΥ1 Γιατί τότε θα έπρεπε να κριθούμε *σαν αμαρτωλοί*. (σ. 67)
- ΚΥ2 Θα έπρεπε πρώτα να δεχτούμε *να μας καταλογίσουν αδυναμίες*. (σ. 51)

Η θρησκευτική συνείδηση εγγράφεται στο ΚΥ1 μέσω της επιλογής Φαρισαίοι ηθολοιοί έναντι της επιλογής του ΚΥ2 μικρο-ύπουλοι, *οι θεατρίνοι, οι υλοκριτές*. Άλλες εκδηλώσεις εντονότερης αναφοράς σε θέματα θρησκευτικής συνείδησης στο ΚΥ1 παρατίθενται στο παράρτημα.

Παράδειγμα 15

- ΚΑ *Ah! les petits sournois, comédiens, hypocrites, si touchants avec ça !* (σ. 78)
(*Α! οι μικροί δόλιοι, κωμικοί, υλοκριτές, και τόσο συγκινητικοί μαζί!*)
- ΚΥ1 *Α, οι μικροί Φαρισαίοι ηθολοιοί, υποκριτές κι όμως τόσο συγκινητικοί.* (σ. 104)
- ΚΥ2 *Αχ! οι μικρο-ύπουλοι, οι θεατρίνοι, οι υποκριτές, κι επιπλέον τόσο συγκινητικοί!* (σ. 82)

Ο Πίνακας 4 υπογραμμίζει τις θεματικές που επισημαίνονται στις δύο ελληνικές εκδοχές της *Πτώσης*. Το ΚΥ2 φαίνεται να ευνοεί την αφήγηση των ενοχών και της νομικής οπτικής των γεγονότων, ενώ το ΚΥ1 επισημαίνει τις έννοιες της θρησκευτικής συνείδησης καθώς και συνδηλώσεις κοινωνικής υποκρισίας.

Πίνακας 4. Θέματα που επισημαίνονται στις εκδοχές ΚΥ1 και ΚΥ2 της *Πτώσης*

	ΚΥ1	ΚΥ2
Η αφήγηση των ενοχών	-	+
Νομική οπτική	-	+
Κοινωνική υποκρισία	+	-
Θρησκευτική συνείδηση	+	-

5. Κοινωνιολογικές προσεγγίσεις στη μετάφραση

Η έννοια της θρησκευτικής συνείδησης που επισημαίνεται στην ελληνική εκδοχή του 1974 (ΚΥ1) είναι σύμφωνη με τις κοινωνικές συνθήκες της εποχής. Αντιθέτως, η εκδοχή του 2010 (ΚΥ2) ευνοεί περισσότερο τις νομικές αναφορές, τον ορθολογισμό και την επαγγελματική ταυτότητα ενώ μετριάζει τις νύξεις περί θρησκευτικότητας. Η *Πτώση* απεικονίζει τον σύγχρονο αμοραλισμό, την έλλειψη ηθικών αξιών, έναν κόσμο που κυριαρχείται από το παράλογο, στον οποίο όλες οι ανθρώπινες σχέσεις συνεπάγονται κάποια μορφή περιορισμού. Ο σύγχρονος αμοραλισμός εκφράζεται με μέσα όπως η ειρωνεία, ο σαρκασμός, η αυτό-κατηγορία και η επίρριψη ευθυνών στους άλλους. Η κοινωνική αναληψία απέναντι στην αδικία ή τον πόνο διαδραματίζει εξίσου σημαντικό ρόλο στο έργο, όπως διαφαίνεται ξεκάθαρα από την αυτοκτονία της νεαρής γυναίκας και την αδράνεια του ήρωα. Η απουσία ηθικών αξιών στην σύγχρονη εποχή αντικατοπτρίζεται και στις δύο ελληνικές μεταφράσεις, ωστόσο επισημαίνεται στην πιο πρόσφατη εκδοχή στην οποία η έννοια των ενοχών και του νομικού επαγγέλματος είναι περισσότερο έκδηλη.

Οι θεωρητικοί της μετάφρασης έστρεψαν το ενδιαφέρον τους σε κοινωνιολογικές θεωρίες και προσεγγίσεις έχοντας ως στόχο την μελέτη των κοινωνικών διαστάσεων που επηρεάζουν τις μεταφραστι-

κές επιλογές. Μέσω του παραδείγματος που αφορά κοινωνιολογικές προσεγγίσεις στη μετάφραση, η Ινγκιλλέρι (Inghilleri 2011) τόνισε τη σημασία της θεωρίας του Μπουρντιέ ο οποίος εισήγαγε τις έννοιες του *habitus* (έξη), του *πεδίου* και του *κεφαλαίου* στην κοινωνιολογική θεωρία (Bourdieu 1977, 1990, 1991, στο Inghilleri 2011). Συγκεκριμένα, σύμφωνα με τον Μπουρντιέ, τα άτομα ενεργούν με συνήθειες, συμβατικούς τρόπους, οι οποίοι σε μεγάλο βαθμό αποτελούν το πρόιον της ενσωμάτωσης των κοινωνικών δομών, όντας και οι ίδιες απότοκο ιστορικών αγώνων και υπόκεινται σε μεταβολές. Η πιο πρόσφατη μετάφραση της *Πτώσης* αντανακλά αλλαγές σε κοινωνικές δομές σε σύγκριση με την προηγούμενη μετάφραση η οποία υπακούει σε διαφορετικές συμβάσεις και κοινωνικές νόρμες. Οι μεταφραστές χρειάζεται να εξετάζουν τις αφηγήσεις που προμοδοτούν με κριτική σκέψη. Η *έξη* (του μεταφραστή), το *πεδίο* (λόγου) και το πολιτισμικό *κεφάλαιο* φαίνεται να αποτέλεσαν το έναυσμα για την αλλαγή των τάσεων στην διαμόρφωση των ταυτοτήτων στις δύο εκδοχές της *Πτώσης*.

Βιβλιογραφία

- Camus, Catherine. 2013. *Albert Camus: Solitaire et Solidaire*. Éditions Michel Lafon.
- Camus, Catherine. 2013. *Le monde en partage : Itinéraires d'Albert Camus*. Éditions Gallimard.
- Faes, Hubert et Basset, Guy. 2012. *Camus : la philosophie et le christianisme*. Éditions Cerf.
- Ginestier, Paul. 1976, (in Greek) [Ginestier, Paul. 1976. *Η ζωή και η σκέψη του Καμύ*. Αθήνα: Άπειρον. Μτφρ. Αλέξανδρος Βέλτιος].
- Guerin, Jeanyves. 2013. *Albert Camus: Littérature et politique*. Champion Classiques Essais.
- Inghilleri Moira. 2011. "Sociological approaches". Στο Baker, Mona and Saldanha, Gabriela (edited by) *Routledge Encyclopedia of Translation Studies*. σ. 279-282. London: Routledge.
- Onfray, Michel. 2013. *L'ordre Libertaire. La vie philosophique d'Albert Camus*. Éditions 84.
- Payette, Jean-François et Olivier, Lawrence. 2007. *Camus : nouveaux regards sur sa vie et son œuvre*. Presses de l'Université de Québec.

Ουίλιαμς, Τζέι και Τσέστερμαν, Αντριου. 2010. *Ο Χάρτης. Η έρευνα στις μεταφραστικές σπουδές*. Μετάφρ. ΔΠΜΣ Μετάφραση-Μεταφρασεολογία, (επιμ.) Σιδηροπούλου Μ. Αθήνα: Ύψιλον.
 Todd, Olivier. 1999. *Albert Camus, Une vie*. Paris: Gallimard.

Κείμενα

ALBERT CAMUS, *La Chute*, Paris: Éditions Gallimard, 1956
 ΑΛΜΠΙΕΡ ΚΑΜΥ, *Η Πτώση*, Αθήνα: Εκδόσεις Άγκυρα, 1974.
 Μτφ. Λεάνδρος Πολενάκης
 ΑΛΜΠΙΕΡ ΚΑΜΥ, *Η Πτώση*, Αθήνα, Εκδόσεις Καστανιώτη (Συλλογή Βραβεία Νόμπελ) 2010. Μτφ. Νίκη Καρακίτσου-Ντουζέ & Μαρία Κασαμπαλόγλου-Ρομπλέν

Ηλεκτρονικές πηγές

guilt - Dictionary.com,

<http://dictionary.reference.com/browse/guilt> [πρόσβαση 10 Ιανουαρίου 2015]

The Fall, Albert Camus, transl. by Justin O'Brien, New York: Vintage
http://evankozierachi.com/uploads/The_Fall_by_Albert_Camus.pdf , [πρόσβαση 10 Ιανουαρίου 2015]

<http://webcamus.free.fr/> [πρόσβαση 15 Φεβρουαρίου 2015]

<http://www.camus-society.com/> [πρόσβαση 15 Φεβρουαρίου 2015]

<http://www.etudes-litteraires.com/la-chute.php> [πρόσβαση 15 Φεβρουαρίου 2015]

Gouanvic, Jean-Marc, (2006) *Au-delà de la pensée binaire en traductologie : esquisse d'une analyse sociologique des positions traductives en traduction littéraire*, *TTR : traduction, terminologie, rédaction* [online], Vol. 19,

<http://www.erudit.org/revue/ttr/2006/v19/n1/016662ar.html>
 [πρόσβαση 1ο εξάμηνο 2006]

Winter, Richard, (1975). *Literature and Sociological theory*. *Cambridge Journal of Education* [online].

http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/0305764750050104#.U6OLY_mSy5I [πρόσβαση 10 Ιουλίου 2006]

<http://www.shmoos.com/the-fall/themes.html> [πρόσβαση 1^η
Αυγούστου 2014]

Παράρτημα

Περισσότερες αναφορές θρησκευτικής συνείδησης στο ΚΥ1

ΚΑ	ΚΥ1	ΚΥ2
<i>vocation de justice</i>	σαν αποστόλου της δικαιοσύνης	αφοσιωμένος στη δικαιοσύνη
<i>avec de grands airs</i>	με ύφος μεγαλομάρτορα	με πομπώδη τρόπο
<i>“Pourquoi m’as-tu abandonné?”</i>	«...ίνα τι με εγκατέλειπες...»	«Γιατί με εγκατέλειπες;»
<i>le froussard Pierre</i>	ο Πέτρος που δειλίασε	ο Πέτρος ο φοβητσιάρης,
<i>Pas d’excuses</i>	Άφηση καμιά	Καμιά δικαιολογία

Για τη συγγραφέα

Η Λαμπρίνα Ιωάννου είναι πτυχιούχος του Τμήματος Ξένων Γλωσσών, Μετάφρασης και Διερμηνείας του Ιονίου Πανεπιστημίου και κάτοχος μεταπτυχιακού τίτλου σπουδών Μετάφρασης-Μεταφρασεολογίας του Διατμηματικού ΠΜΣ του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών. Η συμβολή της στον η-τόμο *Διαγλωσσικές Θεωρήσεις/Interlingual Perspectives* είναι μια επιμελημένη εκδοχή της έρευνας που διεξήγαγε στο μεταπτυχιακό μάθημα «Η Μεθοδολογία της Έρευνας στις Μεταφραστικές Σπουδές», με διδάσκουσα την επιμελήτρια του τόμου.